

PALOTÁS GYÖRGY

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”*

Az 1538. február 24-ei nagyváradi békében Szapolyai János (1487–1540) I. Habsburg Ferdinándot (1503–1564) jelölte meg örökösének a halálát követően, mivel ekkor még nem volt törvényes utódja. Azonban 1539. március 2-án elvette a lengyel királylányt, Jagelló Izabellát (1519–1559), és hamarosan fiúk is születtek János Zsigmond néven. Számos nászdal (*epithalamion*) született ennek az esküvőnek az alkalmára, mint például Stanisław Glandinus Aichler, Stanisław Gąsiorek (Kleryka), Sebastian Marszewski és Waclaw Szamotulski alkotásai. Verancsics Mihály is írt egy nászdalt az alkalomra, ami két szövegváltozatban is fennmaradt. A nyomtatott változat – *Epithalamion Serenissimi Ioannis Hungariae regis et Isabellae reginae per Michaellem Wrantium Dalmatam M D XXXIX* – Krakkóban a Czartoryski Museum könyvtárában lelhető fel. A kéziratos változat – *Ioannis Hungariae regis nuptiae* – Budapesten a Széchényi Könyvtárban (OSzK) található meg.

INDEX NOMINUM: Brodarics István; Catullus; Gąsiorek (Kleryka), Stanisław; Izabella magyar királyné; János, I. magyar király; Marszewski, Sebastian; Perényi Péter; Polydamus, Valentinus; Szamotulski, Waclaw; Verancsics Antal; Verancsics Mihály; Werbőczy István; Zsigmond, I. lengyel király

INDEX RERUM: Buda; *epithalamium*; humanizmus; humanista; Krakkó; Lengyelország; nászdal; retorika(i); történetírás

Az 1538. február 24-én megkötött nagyváradi béke lehetővé tette Szapolyai János számára, hogy hivatalosan is használhassa a magyar királyi címet.¹ A Szapolyai-oldal részéről már valamivel korábban, 1537-től felmerült a dinasztikus kapcsolatok létesítésének igénye valamelyik európai uralkodócsaláddal. Jagelló Izabellával (1519–1559) kötendő házasságának terve először 1537-ben vetődött föl, amikor az éppen Johann Wese császári küldöttel tárgyaló Frangepán Ferenc levelet kapott Jan Tarnowski hetmantól, amelyből értesült a lengyelek házassági szándékáról.² A levélről értesítették Fráter Györgyöt is. Így főleg az ő és Frangepán rábeszélésének eredményeként jött létre a házasság. Mikołaj Nipszyc, I. Zsigmond titkára egy 1538. augusztus 25-i levelében teszi az első célzást arra, hogy végül is Izabella lesz a magyar királyné: „a szép Vénusz csillaga jelzi már a

* A kutatás az Európai Unió és Magyarország támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával a TÁMOP 4.2.4.A/2-11-1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretei között valósult meg.

¹ KÁROLYI (1879: 1–231), SINKOVICS (1985: 212–213).

² VERESS (1901: 25), SZONTAGH (2001: 106–107).

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”

házasságot – írja –, a lengyel lányok magyarul tanulnak”.³ Bethlen Farkas⁴ és Istvánffy Miklós⁵ arról számolt be, hogy a magyar király csak hosszas rábeszélésre és tanácsadóinak (pl. Werbőczy István) ösztönzésére fogadta el a házassági ajánlatot.⁶ Bethlen Farkas még arról is említést tesz, hogy a lánykérő követséget Brodarics István váci püspök, valamint Werbőczy István magyar királyi kancellár vezette. A követség további tagjai Perényi Péter, Balassa Boldizsár, Homonnai Drugeth István és Erasmus Gierlachowski királyi titkár voltak.⁷

A fényes küldöttség újév után indulhatott útnak Budáról és 1539. január 15-én érkezett meg Krakkóba.⁸ A magyar követség érkezéséről, fogadtatásáról, a Krakkóban megrendezett jelképes esküvőről és lakodalomról, az ebből az alkalomból rendezett lovagi tornáról, valamint az ifjú asszony elbúcsúztatásáról Nipszyc 1539. február 2-i, valamint Justus Decius dátum nélküli – február 19. előtt kelt – levele számol be részletesen.⁹ A házassági szerződést január 29-én kötötték meg.¹⁰ 1539. január 31-én jelképes esküvőt tartottak a krakkói palota tróntermében, ezen a napon meg is ülték a lakodalmat.¹¹ Ekkor olvasták fel Stanisław Glandinus Aichler¹² (1519/1520–1585), Stanisław Gąsiorek (Kleryka),¹³ Sebastian Marszewski¹⁴ (1520–1540), Wacław Szamotulski¹⁵ (1520–1572),

³ LANCKOROŃSKA, *Elementa*, T. 47, nr. 288, 172–173, idézi PETNEKI (2006: 195).

⁴ BETHLEN (2002: 13): „Mivel a férfikor fordulópontján volt, ugyanis már 52. évében járt, és mivel gyenge egészségi állapota is gyakran próbára tette, irtózott a házasságtól, de Pannónia előkelő tanácsurai sürgették, hogy adja föl nőtlenségét, s lépjen házasságra, hogy a nemes házasságból származó szeretetreméltó utóddal, a vér eme legértékesebb drágakövével Pannónia királyságát új ékességgel gyarapítva, és a gyermektelenség miatt már-már kihalt Szapolyai házat, mivel testvérbátyja is örökös nélkül halt meg a mohácsi vészben, annak ősi nevét felvirágoztassa. (...) ezért rávették, hogy oly sok kimerítő fáradozás és a forgandó szerencsétől eltűrt különféle megpróbáltatásai után a nyugalom megszületése érdekében kérje feleségül Lengyelország királyának, I. Zsigmondnak a leányát.”

⁵ A 13. könyvében ezt olvashatjuk: „az övéinek tanácsit, s leginkább Werbőczy Istvánét, kinek sokat tulajdonít vala, követvén, az nőtlenséget közbenakasztani végezé, és elméjét a menyegzőre s megházasulásra fordítá”, ISTVÁNYFY (2003: 34–35).

⁶ OBORNI (2008: 72). Ezt Paolo Giovio da Como (1483–1552) is kiemeli művében (*Delle istorie del suo tempo*, 2,547).

⁷ BETHLEN (2002: 13), VERESS (1901: 29).

⁸ VERESS (1901: 29), SZONTAGH (2001: 106), OBORNI (2008: 72).

⁹ LANCKOROŃSKA, *Elementa*, T. 48, nr. 305, 5–8; nr. 308, 10–12.

¹⁰ *Libri Legationum*, vol. VI, fol. 67v–72v; további kézírata: BCzart TN 56. 475–484.

¹¹ BETHLEN (2002: 16), VERESS (1901: 31)

¹² *Epithalamium Isabellae, florentissimae filiae serenissimi regis Poloniae Sigismundi, ad serenissimum maritum Ioannem Hungariae regem proficiscentis, per Stanislaum Aichlerum, V. I. doct.* Hieronymus Vietor krakkói nyomdájában nyomtatták ki 1539-ben. – ESTREICHER, T. 12, 79. Samuel Maciejowski (1499–1550) püspöknek van ajánlva. Ritka példánya a krakkói hg. Czartoryski Museum könyvtárában található meg.

¹³ *Na weselie krolewny Izabelle.* (Na końcu:) Wybiyano w Krakowie przez Jeronimá Wietorá lata, 1539. Napjainkban Krakkóban található meg. – BCzart TN 850. II. Cim.

¹⁴ *Epithalamion in nuptiis serenissimi domini Iohannis regis Hungariae et serenissimae virginis Isabellae filiae divi Sigismundi Primi, invicti regis Poloniae per Sebastianum Marschevium, anno*

Jacobus Bariensis Ferdinandus¹⁶ (1539–1544) és egy anonim szerző¹⁷ alkalmi verseit és Izabellát magasztaló nászdalait.¹⁸ A magyar lovasok ezt követően mutatták be a tágas várudvaron – ősi szokás szerint – nagyszerű torna- és lovagjátékaikat,¹⁹ melyek rendkívüli hatást keltettek, s annyira tetszetek, hogy Sebastian Marszewski külön költeményt írt a Krakkóban is ritka középkori élvezetről.²⁰ Az egész ünnepséget Łukasz Górnicki a következőképpen ábrázolja: „A királyfi Krakkóba érkezte után követség jött János magyar királytól, Izabella királyleány kezét megkérni. Ezek az urak voltak a követek: a váci püspök, Brodarics, Perényi Péter és Werbőczy István, és nagy seregekkel jöttek. Dolgaik először titokban tartattak (miként barátok között szokás, mert Zsigmond királynak korábbi felesége, a szentéletű Borbála asszony János király édestestvére volt), ezért a követeknek nem került nagy fáradságába a nagy király leányát uruk, a nagy király szent házassága számára megkérni. (...) Első nap a királyi esküvőt tartották meg János király követei révén; (...) Azután a magyarok folytatták a bajvívást pajzsokkal, néhány pár egész vitézül, egyikük pedig, kopjáját leengedvén, egy harci mént homlokán talált és megölt.”²¹

MDXXXIX, Kraków, 1539. – ESTREICHER, T. 22, 191.

¹⁵ Venceslaus Schamotuliensis, *In nuptiis regis Ioannis et Isabellae poema gratulatorium*, Cracoviae, 1539. Ex officina Ungleriana. – ESTREICHER, T. 22, 202. Ez napjainkra elveszett, vagy éppen lappang valamely gyűjteményben. A költemény címére VERESS utal. – VERESS (1901: 39).

¹⁶ Bariensis, Jacobus Ferdinandus, *De foelici connubio Hungariae regis Joannis et D. Isabellae epistola*, ed. Kraków, 1539. – ESTREICHER, T. 12, 373–374.

¹⁷ *Pieśń o małżeństwie krolewny Izabelli*, Wybiyano w Krakowie przez Jeronima Wietora, 1539. karácsonya. – lásd <http://www.estreicher.uj.edu.pl/staropolska/baza/133930.html>. 2013. 06. 30.

¹⁸ Hasonlóan Szapolyai Borbála és I. Zsigmond 1512. február 8-ai krakkói esküvője során költői versenyt hirdettek. Az 1512-es versenyen, amelyen a poéták latin nyelvű *epithalamiumok* szerzésében versengtek egymással, a kor legjobb lengyel költői (Jan Dantyszek, Paweł z Krosna, Krzycki stb) mellett idegenek (Laurentius Corvinus, Georgius Logus, Eobanus Hessus) is részt vettek. A nászversek külön lapokon még 1512 februárjában nyomtatásban is megjelentek Krakkóban. – GYULAI (2004: 63). A meglévő hagyomány szellemében Izabella és János esküvőjén is tartottak egy ilyen versenyt. A „verseny győzteséről” nem számol be semmilyen kortárs forrás, így a tanulmányomban én sem kívánok találgatásokba bocsátkozni. A közölt műveket Hieronymus Vietor ill. Florianus Ungler nyomdájában nyomtatták ki még 1539 elején, valamint karácsonyan.

¹⁹ Ezt egy erdélyi krónikás is feljegyezte, lásd *Album Oltardianum* 12. 1. Utal rá VERESS (1901: 36).

²⁰ Sebastian Marszewski költeménye a *De ludis equestribus quos exhibuerunt Hungari in nuptiis Serenissimae virginis Isabella etc.*, 1539-ből a krakkói magyar tornajátékokról, egyetlen példánya a Poznań melletti Kórnik lengyel könyvtár tulajdona. A 4-r. 12 lapnyi vers tartalma kivételes jelentőségű. Szerzője említi Perényi Pétert, Brodaricsot és *patriae ille Solon nitido Verbeucius ore-t*, amikor megkérték s hazavitték Izabellát, de magáról a lovagjátékról nem versel. Megjelent Krakkóban 1539. január 28-án. – ESTREICHER, T. 22, 191.

²¹ GÓRNICKI (1950: 11–12), idézi és fordította PETNEKI (2006: 196).

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”

Izabella február 2-án Perényi Péter, Homonnai Drugeth István és Brodarics István kíséretében indult útnak Magyarországra.²² A lengyel bandérium vezére Piotr Opaliński, vezetője pedig mint egyházi férfiú, Stanisław Tarło przemysli püspök volt. Február 19-én érkeztek meg Csepel szigetére Kassán keresztül, ahol János király személyesen fogadta a lengyel királylányt. Innen Budára utaztak, ahol néhány napot pihenéssel töltöttek. Az esküvő és a koronázás Székesfehérváron, a menyegző Budán zajlott le 1539. március 2-án.²³ Várdai Pál esztergomi érsek végezte a koronázási és az esküvői szertartást. Budán március 3-án tartották meg a lakodalmat: „János király a régi dolgokra emlékező vén emberek meghallgatásával”²⁴ mindent úgy tett, mint ahogy királyi elődei. Budán tornajátékokat, ünnepi játékokat és – a királyi szokásokhoz híven – egyéb efféle dolgokat rendeztek.²⁵

Budán Verancsics Antal óbudai prépost, udvari titkár a testvére, Mihály által írt üdvözlő nászdalt osztogatta ismerősei között.²⁶ Verancsics Mihály költeménye két változatban is fennmaradt. Egy kéziratos verziója megtalálható Budapesten a Széchényi Könyvtárban (OSzK) *Ioannis Hungariae regis nuptiae* címen; míg az 1539-es krakkói nyomtatott változata *Epithalamion Serenissimi Ioannis Hungariae regis et Isabellae reginae per Michaelem Wrantium Dalmatam M D XXXIX* címen a Czartoryski Museum könyvtárában lelhető fel.²⁷ János és Izabella házasságára több költő is írt *epithalamiumot*, magáról a küldöttség útjáról és a lengyelországi ceremóniáról azonban csak Verancsics Mihály számolt be részletesen.²⁸ Megtaláljuk nála a három főúr, Werbőczy, Frangepán és Brodarics vezette küldöttség érkezésének színes, epikus ihletésű leírását is a 60. és a 66. sorok között. A továbbiakban röviden ismertetem a lengyel szerzők – elsősorban Aichler és Marszewski – változatos tartalmú, valamint a klasszikus formát és az antik retorikai szabályokat jobban követő alkotásait. Verancsics Mihály alkotásában szintén felfedezhetők a görög-római nászdalköltészet markáns elemei, azonban szerkezete és lineáris történetvezetése nem a líra műneméhez, hanem az epikus – mondhatni a történetírói – alkotásokhoz teszik hasonlatossá.

²² ISTVÁNYFI (2003: 34): „János az menyasszonnak hazaviteléért követeket küld, ugyanazon Broderikot és Perényi Pétert, és Drugeth Homonnai Istvánt, s azok azt Lengyelországból Kassára, s onnat Budára nagyságos készüllettel és friss lakással hazavivék, és Budán harmadnapig nyugován, Székesfehérvárra menének, mely városban János az ő jöveleteket várja vala, azzal az tanáccsal, hogy az menyegzővel együtt az új menyecskének megkoronázása véghezvitettetnék.”

²³ VERESS (1901: 44–50), SZONTAGH (2001: 106), OBORNI (2008: 72).

²⁴ VERESS (1901: 40).

²⁵ BETHLEN (2002: 19).

²⁶ VERESS (1901: 53). VERESS Endre munkájában hasonmásban közölte a ritka nyomtatvány címlapját, melyet Stanisław Tarło przemysli püspöknek ajánlott Mihály testvére, Verancsics Antal.

²⁷ A kézirat az OSzK Kézirattár, Quart. Lat. 776, fol. 1r–6v jelzetnél, míg a nyomtatvány a BCzart TN XVI. 260/II-nál található meg. A költemény kritikai kiadását lásd PALOTÁS (2013). A budapesti kézirat felhasználásával a nászdalra a továbbiakban Verancsics, *Ioannis Hungariae regis nuptiae*-ként utalok.

²⁸ PETNEKI (2006: 195).

A latin nyelvű humanizmus az 1470–1543 közötti időszakban élte virágkorát Lengyelországban. Döntően latin nyelvű alkotások születtek ekkor, amelyek természetes módon magukon viselték az antik örökség műfaji jegyeit. A nászadal (gör. ὑμέναιος, lat. *epithalamium*) műfajának²⁹ imitációjához számos ókori és középkori költői példa,³⁰ valamint az igen jelentős retorikai hagyomány³¹ állt a kora újkori szerzők rendelkezésére. Szent Ágoston 4. századi műfaji meghatározása szerint: *Solent dici ab scholasticis carmina quaedam uxores ducentibus et nubentibus, quae vocantur epithalamia; quidquid ibi cantatur, ad honorem cantatur sponsi et sponsae.*³²

A nászalköltészet egyfajta ünnepi jellegű költészet volt. A legtöbb önálló költemény meghatározott alkalomra, azaz egy aktuális esküvői ceremóniára készült. Az *epithalamium*ok szerzői számos, a hagyományban és az irodalmi konvenciókban gyökerező állandó topikus elemet használtak fel.³³ A hagyományos témák legteljesebb felsorolását a retorikai szerzők munkáiban találhatjuk meg. A fiatal szofista nemzedék tagjainak – Pseudo-Dionysios, Menandros Rhétor, Chorikios, s különösen Himerios – munkáit követve a nászadal epikus és retorikai vonásokat vett fel a görög-római irodalomban.³⁴ A nászadal mint retorikai műfaj a 15. század elején éledt újjá Itáliában.³⁵ Az 1539-es krakkói esküvőre írt mindegyik költemény kisebb-nagyobb mértékben élt ezekkel a retorikában gyökerező topikus elemekkel.

A mitológiai házasságok, valamint Venus és Cupido szerepének hangsúlyozása – váltakozva dicsérik az ifjú párt: Cupido a vőlegényt, míg Venus a menyasszonyt – igen gyakran megjelennek ezekben a művekben.³⁶ Az idős Szapolyai szívében Cupido nyila

²⁹ Az *epithalamium* (a görög ἑπιθαλάμιον szó latin megfelelője; jelentése 'a menyegzői hálósoba előtti nászadal'), vagy *hymenaios* egy speciális költemény, amelyet kifejezetten a menyasszony számára készítettek, miközben az a házastársi hálósoba felé tart. – HORSTMANN (2004: 14–18), ROBBINS (1998: 784–787).

³⁰ A klasszikus görög szerzők közül: Hom. *Il.* 18,491–496; 24,57–62; *Sapph. frag.* 104–117; Theocr. *Id.* 18; Anakreón; Stésichoros; Pindaros stb; a római szerzők közül: Cat. 61; 62; Stat. *Silv.* 1,2; Aus. *Cento nuptialis*; Sidonius Apollinaris, *Epithalamium Ruricio et Iberiae dictum* és Claudian. *Epithalamium dictum Honorio Augusto et Mariae* stb; ókeresztény és a kora középkori szerzőknél is jelentkezik a műfaj: Dracontius, *Epithalamium in fratribus dictum*; Ennodius, *Epithalamium dictum Maximo V.S.* és Venantius Fortunatus, *De domno Sigiberc tho rege et Brunichilde regina* stb. Ezeket a költői mintákat is követték az újkori szerzők, mint például Julius Caesar Scaliger, Jacopo Sannazaro és Edmund Spenser stb.

³¹ A legfontosabb retorikai munkák a következők: Ps.-Dionysios, *Tekhné rétoriké*, 2; *Methodos gameliôn*, 4; *Methodos epithalamiu*; Men.Rh. *Peri epideiktikôn*, Tract. 2, 13; *Peri epithalamiu*, 14. és a *Peri kateunastiku*; Himerios esküvői beszéde, az *Oratio*, 1, és Chor. *Orationes nuptiales*, 5–6. Vö. WHEELER (1930: 210), HORSTMANN (2004: 88–96).

³² August. *enarr. in Psalm.* 44,3.

³³ WHEELER (1930: 207–208).

³⁴ WILSON (1948: 37).

³⁵ D'ELIA (2002: 380), D'ELIA (2004: 35–50).

³⁶ A mitikus házasságok példaképpen állítását igen gyakran ajánlják a retorikusok. – pl. Men.Rh. *Peri epithal.* 12. Catullus Peleus és Thetis esküvőjéről írt (Cat. 64,323–381), míg Theokritos az *epyllion* és az *epithalamion* határán álló munkájában (Theocr. *Id.* 18) Helené és

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”

gyűjtja lángra a szerelem tüzét.³⁷ Aichler utal az ida-hegyi döntésre és Izabellát Iuno istennőhöz hasonlítja.³⁸ Marszewski kisebb felsorolást ad a görög mitológia ismert figuráiból, valamint szintén utal Cupido szerepére.³⁹ Epikus vonásként emellett megjelenik nála a Múza segítségül hívása is.⁴⁰ Catullus⁴¹ a 61. *carmen*ben sokat elárul a nász istenének, Hymennek a vonásairól és funkcióiról, akinek alakja számos elemében a retorikusok Gamosára emlékeztet.⁴² Menandros Rhétor szerint ugyanis a nászdal egyik legfontosabb eleme a házasság istenének szerepeltetése volt. Verancsics költeményében pusztán csak az istenről elnevezett műfajra utal,⁴³ Marszewski magát az istent is megemlíti,⁴⁴ míg Aichler az ókori mintákhoz (pl. Cat. c. 62,5) hasonlóan refrénszerűen hívja Hymen az ifjú házaspárhoz boldogságuk biztosításáért.⁴⁵ Szorosan kapcsolódik Hymen eszméjéhez a még szélesebb körű toposz, a törvényes házasság előnyeinek és áldásainak hangoztatása. A törvényes házasságra az otthon és a család, valamint a szülőföld biztonságának érdekében van szükség, mivel törvényes gyermekek származhatnak belőle.⁴⁶ A krakkói költeményekben elsősorban a szülőföld védelmét és a haza üdvéért való gyermekáldást emelik ki a szerzők. Verancsics horatiusi gondolatként a szülőföld védelmében nyújtott áldozatvállalást, valamint a török veszedelem visszaszorítása érdekében végzett munkát hangsúlyozza. A nász és annak következményei egyfajta megnyugvást jelenthetnek a

Menelaos egybekeléséről beszél. Statius és Venantius Fortunatus esetében lásd ROBERTS (1989: 321–348).

³⁷ Verancsics, *Ioannis Hungariae regis nuptiae*, 15–18: *sensit [sc. Ioannes] iam saucia dudum / igne Cupidineo, quiddam promittere blandum / pectora, et eximo traxit suspiria corde, / qualia vel castam possent flexisse Dianam.*

³⁸ Aichler, *Epithalamium Isabellae...*, 53–55: *Si tu certamen in illud / tergeminum, Idaeo quod erat sub iudice morum / venisses, dubiam spectasset Cypria palmam;* valamint másik költeményében Aichler, *Eiusdem nuptialis elegia*, 17: *Isabella Iove es tanto dignissima Iuno.*

³⁹ Marszewski, *Epithalamion in nuptiis...*, 30–32: *Aut quales meruit divino munere formae / Ledae progenies, Paridis fax, fax quoque Troiae / et quas Penelope sancti tulit ergo pudoris;* valamint Marszewski, *i. m.*, 1–2: *Aliger in celsa considens arce Cupido / iam clarum mediatur opus.*

⁴⁰ Marszewski, *i. m.*, 17–18: *Quid mea Musa moras nectis, cur munere cessas / exornare;* valamint Marszewski, *i. m.*, 21–22: *Ipsa salutatum magni bona pignora regis / ibis ovans.*

⁴¹ A legtöbb szöveghelyet Catullus költészetéből veszem a nászdal műfajának ókori szemléltetéséhez. Catullus költeményeit ismerniük kellett a krakkói verselőknek 1539-ben, minthogy az *editio princeps* már 1472-ben megjelent Velencében. Ezt később négy másik (1481, 1485, 1496, 1521) is követte. – GAISSER (1993: 26–31). Catullus 61. költeményét részletesen vizsgálta FEDELI (1983: 1–180).

⁴² WHEELER (1930: 210), HORSTMANN (2004: 195–201).

⁴³ Verancsics, *i. m.*, 159–160: *cum coniuge pacta / principis, et gratos nolit differre hymenaeos.*

⁴⁴ Marszewski, *i. m.*, 203–204: *Emicat ast Hymenaeus ovans dux ordinis huius / taeda conspicuus.*

⁴⁵ Aichler, *i. m.*, 15: *Dicitur excelsa resonans Hymenaeus in aula,* valamint körkörösén visszatérő elemként megjelenik a *Hymen o Hymenaeae, adsis comes, o Hymenaeae* a 16, 21, 30, 39, 58 és 67. sorokban. Vö. HORSTMANN (2004: 69).

⁴⁶ Ps.-Dionysios, *Method. gam.* 3; 4 és 8; *Method. epithal.* 2. A gyerekek jelentik a család, az otthon és a vagyon üdvösségét. – Men.Rh. *Peri epithal.* 1 és 6; Men.Rh. *Peri kateun.* 11 és 25. A házasság szükségese és kell. – Him. *Or.* 1,7–10.

háborúban kimerült országnak.⁴⁷ Aichler szerint a két ország közötti jó viszony és évszázados szövetség továbbra is fenn fog maradni az üdvös és közös béke érdekében.⁴⁸ Számára, így a lengyel fél számára is csak egy fontos cél lehetséges: a török fenyegetés megfékezése.⁴⁹

A menyasszony és a vőlegény külső és belső tulajdonságainak, fizikai kiválóságának dicsőítése (*laus sponsi et sponsae*) már Sapphó költészetétől kezdve a nászdalköltészet központi elemét jelenti.⁵⁰ A pár összetartozásának érzékeltetésére a szerzők már az ókortól kezdve gyakran élnek természeti képekkel és hasonlatokkal. Catullus ezt a szőlő (*vitis*) és a szilfa (*ulmus*) szoros kapcsolatával fejezte ki.⁵¹ A hasonlat a 16. századi neolatin irodalomban is igen közkedvelt volt. Rotterdami Erasmus a *Colloquia familiaria*-ban ugyanezt a catullusi képet dolgozta át.⁵² A hagyományhoz leginkább kapcsolódó Aichler is ezt a költői alakzatot aknáztta ki. Hasonlatában a biztonságot nyújtó és szilárd fára (*arbor*) tekergőzik fel védelmet keresve a gyenge borostyán (*hedera*).⁵³ A harmonikus szerelem (*concordia*, ὁμόνοια), amelynek élethosszig kell tartania, az egyik legfontosabb toposza az *epithalamium* műfajának. A legtöbbet erről a retorikaszerzők árulják el.⁵⁴ Verancsics költeményében megjelenik a *concordia* szó, valamint a hosszú és harmonikus élet óhajtása.⁵⁵ Az örökké tartó szerelemre utal Marszewski is a mirtuszkoszorú képével.⁵⁶

⁴⁷ Verancsics, *i. m.*, 39: *Dulce est, si patriae defensae viximus aegre*. A háborúban kimerült ország képéhez: Verancsics, *i. m.*, 59: *et pacem et fessis promittunt foedera regnis*, valamint a török veszedelem megfékezéséért: Verancsics, *i. m.*, 213–214: *Iis dabitur saevos compescere Turcas, / et patriae arctatos cupient extendere fines*.

⁴⁸ Aichler, *i. m.*, 87–90: *Ecce tuis nunc auspiciis, illaesa manebunt / foedera, magnorum regum, coniunctio crescit / diversi populi, sociis in finibus, almum / pax caput attollet, revocabit candida secla*.

⁴⁹ Aichler, *i. m.*, 92: *Omen ut intereat Turcorum dira tirannis*.

⁵⁰ HORSTMANN (2004: 73), vö. Sapph. *Anth. lyr.* (Diehl), *frag.* 116; 117; 123; 127; 128; 130.

⁵¹ Cat. 62,49–58; vö. 61,102–105. Menandros a fák egyesülését említi. – Men.Rh. *Peri kateun.* 12; valamint 15. A menyasszony datolyapálmaként, míg a vőlegény olíva faként jelenik meg a görög retorikusnál. – Men.Rh. *Peri epithal.* 19. Himerios szerint úgy illenek össze, mint két rózsza a mezőn. – DÜBNER (1849: 41).

⁵² ERASMUS (1972: 284–285): *Saltem illud responde, utrum est elegantius spectaculum, vitis humi iacens et computrescens, an amplexa palum aut ulmum, eamque purpureis uvis degravans?*, idézi KASZA (2011: 122).

⁵³ Aichler, *i. m.*, 85–86: *Nobile pectus amore tui, innectetur, ut alta / erranti hac atque hac hedera circumdatur arbor*.

⁵⁴ Pseudo-Dionysios a lehető legnagyobb harmóniára szólítja fel az ifjú párt. – Ps.-Dionysios, *Method. gam.* 3; vö. 5–6; valamint *Method. epithal.* 3. Ugyanez a gondolat már Homérosnál is megjelenik. – Hom. *Od.* 6,182–185. Chorikios szintén a harmóniát emeli ki. – Chor. *Or.* 6,40. A szerelem egységében megvalósuló harmóniáról beszél Menandros. Ez a *concordia* élethosszig tart; vö. Theocr. 18,51. Catullus szintén utal erre az elképzelésre: Cat. 61,31–35; 100; 139–146. Szintén megjelenik: Cat. 64,334–336.

⁵⁵ Verancsics, *i. m.*, 165–166: *I, felix, felixque tuo sociare marito, / nata, precor, thalamisque habitat concordia vestris*. Az élethosszig tartó boldogság képéhez pedig: Verancsics, *i. m.*, 167–168:

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny“

Az ifjú feleség méltatása az egyik legfontosabb elemét jelenti a nászdal műfajának. Minden egyes krakkói költeményben jelentős szerepet játszik az ifjú arának, Izabellának a dicsőítése. Catullusnál a *carmen* 61-ben Vinia Aurunculeia Venushoz hasonló (16–19); virágokkal, ázsiai mirtusszal (22), jácinttal (89), pipaccsal (187–188) halmozzák el; tiszta és erkölcsös (217–223); szerény és egyszerű (79); szerelmes asszony (169–171). Himerios szerint a menyasszony szépsége a virághoz hasonlít, valamint bőre fehér, mint a tej és orcája piros, mint a rózsza.⁵⁷ Ezek a képek szintén megjelennek Izabella jellemzésekor. Verancsics leírásában Izabella – aki szűz (*virgo*), szerencsés (*felix*) és a király legméltóbb utóda (*proles dignissima regis*) – erkölcsös életet él,⁵⁸ békés és nyugodt természetű,⁵⁹ szűziesség és szemérem jellemzi, miközben hófehér tagjait pirosság önti el a váratlan szerelemtől,⁶⁰ neveltetésének köszönhetően szilád és tiszta jellemű.⁶¹ A lengyel királynő szépségével a magyar asszonyok sem versenyezhetnek.⁶² Aichler leírásában ezek a motívumok szintén megjelennek. Izabella (*decor patriae*, ill. *dignissima nata*) alakja és megjelenése csodálatra méltó,⁶³ s a szerelemtől pír önti el a hófehér arcát.⁶⁴ Fizikai megjelenésének részletezését, majd Venushoz történő hasonlítását olvashatjuk Aichler másik költeményében, a *De eadem epigrammában*.⁶⁵ Terjedelmesebb költeményében szépségét Niobéhez (*coniunx Thebaei splendida*), az amazon hercegnőhöz (*Antiopa*) és Semiramishoz (*formosa Semiramis*) hasonlítja.⁶⁶ Marszewski a menyasszony (*regia virgo*) szűziességét emeli ki és azt, hogy az ifjú lány csak most ismeri meg igazán az első szerelem tüzét.⁶⁷ Izabella mindezek mellett a fiatal társai összes kedvező tulajdonságát is bírja; bája és szépsége a rózsához mérhető.⁶⁸ Alakjának kiválósága Helenéhez (*ob praestans Helenae*

Ambobusque simul centum regnare per annos / dent superi, valamint Verancsics, i. m., 173: Felici et longo functus, non deprecor aevo.

⁵⁶ Marszewski, i. m., 28: *immortale decus violat, nec iniqua rapit mors.*

⁵⁷ Him. Or. 1,19–20.

⁵⁸ Verancsics, i. m., 48: *servat thalamos Isabella pudicos.*

⁵⁹ Verancsics, i. m., 80–81: *placidus implevit nuntius aures / reginae.*

⁶⁰ Verancsics, i. m., 82–83: *Virgineo primum castus pudor ore cucurrit, / purpureusque simul niveos color imbuit artus.*

⁶¹ Verancsics, i. m., 86–88: *et studiis immota piis optata videre / Tempora taedarum gaudet, castamque sub alto / pectore laetitiam simulat.*

⁶² Verancsics, i. m., 186–189: *turba puellarum sequitur. Formosa videri / corpora, sed longe superat formosior omnes / regina. Ac dubium est, formane an moribus esset / admiranda magis, pariterque excellit utroque.*

⁶³ Aichler, i. m., 41: *Eminet admiranda tuae praestantia formae.*

⁶⁴ Aichler, i. m., 43–49: *Niveo color emicat ore / purpureus, veluti cum Amaranthis candida nymphae / lilia contextunt. Floret tua blandula cervix: (...) Incedis pulcherrima tota.*

⁶⁵ Aichler, *De eadem epigramma*, 7–10: *Frons tibi bella, genae bellae sunt, labraque bella, / Bella manus lucent lumina bella tua. / Bellum collum, aures bellas, bellum quoque nasum / Fers toto incedis corpore bella Venus.*

⁶⁶ Aichler, *Epithalamium Isabellae...*, i. m., 50–51.

⁶⁷ Marszewski, i. m., 8: *ventilat [sc. Cupido] et primos tenero sub corde calores.*

⁶⁸ Marszewski, i. m., 34–38: *Namque Isabella tenet haec singula, solaque nobis / instar cunctarum est, (...) / Aspice quantus honos, roseae quae gratia formae / sidereo ore micat, floret vernantibus annis, / omnia bella gerens.*

decus) mérhető, míg műveltsége és tanultsága a Gracchusok anyjára, Róma legnemesebb asszonyára, Corneliára emlékeztet.⁶⁹ Mindezekkel szemben János király méltatása jóval szerényebb. A nagylelkű és bátor jelzőt mindhárom humanistától megkapja.⁷⁰ Aichler mérhetetlen gazdagságára és birodalmára utal az *Eiusdem nuptialis elegiában*.⁷¹ Akárcsak Verancsicsnál, Marszewski művében is a szerelem tüze lobban fel a bátor férfi szívében (*corda viri fortis*), sőt, egyenesen a szerelembe esett beteghez hasonlítja a király állapotát.⁷² Az *epithalamium*okban nemcsak az ifjú pár, hanem azok családtagjainak és őseinek méltatása is fontos.⁷³ Verancsics nem a Szapolyai-család őseire, hanem a magyar történelem dicső uralkodóira (Luxemburgi Zsigmond, Mátyás király, Ulászló) és uralkodónőire (Mária királynő és Beatrix királyné) utal az ezt követő sorokban.⁷⁴ A rákövetkező sorokban pedig a szkíta ősrakonság méltatása következik. Marszewski ennél sokkal konkrétabb módon alkalmazza ezt az állandó toposzt. Izabella szüleit és testvérét részletesen említi és dicsőíti: I. (Öreg) Zsigmond lengyel király *verendus* (104), Bona királyné *sedula* (105), testvére, Ágost⁷⁵ pedig *rexque (...) iuvenis* (106). A szerző kiemelten méltatja Zsigmond Ágostot – ő volt a későbbi lengyel uralkodó 1548–1572 között – költeményében (85–99. sorok).

Az eddig ismertetett topikus elemekhez szorosan hozzátartozott a fohász és a gyermekáldásért való könyörgés (*allocutio sponsalis*).⁷⁶ Catullusnál (c. 61,204–223) és Theokritosnál (*Id.* 18,50) az ebbe vetett bizakodásról az *epithalamium* végén olvashatunk. Catullus azt kívánja költeményében, hogy minél hamarabb szülessék olyan fiúutód, aki az apjára fog hasonlítani és örökölni fogja anyja tisztaságát. Úgy látszik, hogy ez az elem állandó helyen szerepelt a költemények végén, a retorikusok szerint is.⁷⁷ Verancsics bízik abban, hogy Izabella utóddal fogja megörvendeztetni férjét és népét, akitől majd évszázadokon keresztül nagy királyok fognak származni.⁷⁸ I. Zsigmond király is gyermekeket és tőlük származó unokákat kér az égi istenektől (*tribuant subolem longosque*

⁶⁹ Marszewski, i. m., 75–78: *Non minus ut Gracchae mater Cornelia gentis / eloquio valuit, docto et stirpem imbuit ore, / sed minus illa tamen, quae non nisi verba latina / calluit.*

⁷⁰ Verancsics, i. m., 15: *magnanimus princeps*; Aichler, i. m., 79–82: *Ibis ad excelsi complexus aurea regis, / Qui longe late populos urbesque gubernat, / Magnanimus, prudens, ulla nec laude secundus. / Demonstrat viridem qui dexteritate iuventam; valamint Marszewski, i. m., 101: magnanimo conducta viro.*

⁷¹ Aichler, *Eiusdem nuptialis...*, i. m., 4: *Pannoniae dives qui tenet imperium.*

⁷² Marszewski, i. m., 57–58: *petet aeger bella labella, / insistens mediosque sonos per basia rumpet.*

⁷³ Vö. Him. Or. 1,13; valamint Men.Rh. Peri epithal. 14; 17.

⁷⁴ Verancsics, i. m., 199–204: *ingredere antiquos, quibus ingens sceptrum tenebat / Romani imperii quondam Sismundus et acer / Matthias, toto qui gestis notus in orbe est, / et Ladislavus patruus. Tibi debita regna / non aliena petis, gentilem sume coronam, / et Maria regnes felicior et Beatrice.*

⁷⁵ Marszewski, i. m., 81–84: *Digna Sigismundi magni censere propago / qui fortes valida terras ditione tuetur. / Digna Bonae proles latiis de regibus ortae, / digna Sigismundi vere germana secundi.*

⁷⁶ WHEELER (1930: 211), HORSTMANN (2004: 73): „die Aufforderung zum Vollzug der Ehe und zur Zeugung von Kinder...”

⁷⁷ Men.Rh. Peri epithal. 22; vö. Men.Rh. Peri kateun. 7. Himerios az Oratioja végére helyezi, miként Chorikios is. – Chor. Or. 6,32.

⁷⁸ Verancsics, i. m., 50–51: *Illam dabit sobolem vobis per secula reges / magnanimos.*

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”

nepotes). Nászdaala végén Verancsics ősi szkíta vérből származó királyokat – *de Scythico prognatos sanguine reges / poscimus* – kíván az égiektől. Egy majdani hatalmas és erős nép képét festi elénk, mely ebből a frigyből, azaz a szarmata (ti. lengyel) és a szkíta (ti. magyar) nép szövetségéből fog származni.⁷⁹ Aichler költeménye végén szinte epigrafikus tömörséggel, mintegy versbe ágyazott versben foglalja össze ezt a topikus képet:

Ultima dona, tui populi, haec fer carmina tecum.

REGIS NATA, SOROR REGIS, NUNC

REGIS ET UXOR

O UTINAM, REGUM MATER CELE

*BERRIMA FIAS.*⁸⁰

Verancsics alkotását nemcsak *epithalamium*ként, hanem epikus költeményként,⁸¹ sőt történeti műként is olvashatjuk. A krakkói események színes és részletes bemutatására törekszik művében. Az ünnepi alkalom és a nászdal műfaja pusztán csak eszköz a kezében annak érdekében, hogy a megtörtént események narratív leírását adhassa. Verancsics Mihály történetírói beállítottságát mi sem jellemzi jobban, hogy valószínűleg aktívan közreműködött testvére, Antal történetírói munkájában. Acsády Ignác tanulmányában kimutatta, hogy Mihály bátyjának megbízásából és közléseiből állította össze az 1536. év magyarországi eseményeit bemutató munkáját.⁸² A Verancsics Antal-féle kézirat on egyértelműen szerepel a feljegyzés arra vonatkozóan, hogy ez az írás Mihály munkája.⁸³ Sokoldalú történetíró attitűdjét egy másik munkája is bizonyítja, melyben igencsak vitriolos hangvétellel állította pellengérre egy kortárs szerző történeti művét. Valentinus Polydamus prózai írását, a *De origine ac rebus gestis Hungarorum liber primus ad censuram aeditus* igen kegyetlen kritika alá vette az *In Valentinum Polydamum, historiae Hungaricae scriptorem ineptissimum* című költeményében.⁸⁴ Polydamus bevezetőjében a magyarok

⁷⁹ Verancsics, i. m., 215–216: *Non humile aut molle dabit fugiensve laborum / Sarmaticum Scythicumque genus, sed fortia cuncta.*

⁸⁰ Aichler, *Epithalamium Isabellae*..., i. m., 94–98.

⁸¹ Verancsics költeménye kapcsán nemcsak a catullusi, hanem a vergiliusi imitáció is kimutatható. Az allúziókra néhány példa a teljes igénye nélkül: valódi intertextus a 165. sorban: *I, felix, felixque tuo sociare marito*, (vö. Verg. A. 6,546: *I decus, I nostrum; melioribus utere fatis*); Didóra emlékeztet (vö. Verg. A. 1,496–504), amikor Izabella a palotából méltóságteljesen a közeledő magyarokra tekint (80–91); valamint epikus elemnek, egyfajta seregszemplének értelmezhető a lovagi torna és a magyarok hadijátéka is (109–129; 130–154), amelyek Aeneas szicíliai ünnepi játékaival és Ascanius lovasjátékaival rokoníthatók (vö. Verg. A. 5,104–113; 5,553–597).

⁸² Verancsics Mihály, *Liber de rebus hungaricis 1536.* (fragmentum) – OSzK Kézirattár, Fol. Lat. 422, Tom. II, fol. 14–26. Hely és dátum megjelölése nélkül, azonban a munka valószínűleg ugyanebben az évben készült.

⁸³ ACSÁDY (1894: 21)

⁸⁴ Valentinus Polydamus, *De origine ac rebus gestis Hungarorum liber primus ad censuram aeditus*, Cracoviae, 1536, Hieronymus Vietor nyomdájában. – OSzK, Régi Nyomtatványok Tára, sign. Ant. 3060. Verancsics Mihály munkája szintén Budapesten található meg kéziratban hely és dátum megjelölése nélkül. – OSzK Kézirattár, Quart. Lat. 776, fol. 10r–13r.

őstörténetének bemutatását ígéri, munkája azonban inkább bibliai őstörténetre vagy világtörténetre emlékeztet. Alkotását Verancsics Mihály többek között emiatt is gyermeki írásoknak (*puerilia scripta*) csúfolja. Mihály a történelem objektív leírására törekedett, s éppen ezért igyekezett pontos és megbízható értesüléseket szerezni, avagy maga is jelen lenni azokon az eseményeken, amelyeket később munkáiban megörökíteni kívánt. Az nyilvánvalónak látszik, hogy részt vett a krakkói eseményeken és az ott megtartott költői versenyen, tehát beszámolóját mindenképpen forrásértékűnek kell tartanunk. Sok olyan részletet elárul, melyeket költőtársai nem említenek saját költeményeikben. Költeménye kezdetén utalást tesz a 20-as és a 30-as évek polgárháborús eseményeire, majd megemlíti a „némettel” kötött szövetséget, amely valószínűleg az 1538-as nagyváradi békére vonatkozhat.⁸⁵ Ezután leírja a nagyszámú és fényes követség útját Krakkóba.⁸⁶ Marszewskivel ellentétben nem említi név szerint a küldöttség vezetőit, mégis igen részletesen szól az útról. Többek között megemlíti a Kárpáton való átkelést, valamint a Poprád-folyó mentén folytatott utat egészen a soktornyú Krakkóig. A lengyelországi fogadtatásról hosszasan értekezik. A nászdalköltészet fontos elemét jelentette a lakodalmi mulatság és az önfeledt szórakozás leírása. Ezt az elemet is felhasználva Verancsics a történetek pontos visszaadására törekedett. Elbeszéli a fényes krakkói lakomát (106–108) és a zenés mulatságot (110) is. Az átélt események hatására és talán Marszewski hadijátékokról szóló alkotására emlékezve leírást ad (111–129) a Krakkóban tartott pompás lovagi tornáról. A lovagi torna ábrázolásából emellett Zsigmond Ágost királyfi fényes tornagyőzelméről is (124–126) értesülhetünk. Ezt követően pedig a magyar követség látványos, de korántsem veszélyes, szkíta szokás szerint (*Scythico de more*) megtartott hadijátékát (130–151) örökíti meg Verancsics. Leírása szerint a nap végén a győzelmi koszorút a győzteseknek Izabella (*victores laeta coronat*) nyújtja át (152–154). Műve második felében Verancsics végül megemlékezik Izabella krakkói búcsújáról (174–176), Magyarországra való utazásáról és megérkezéséről (177–189), valamint a fényes budai fogadtatásról (190–196) is.

Verancsics költeményében a történetírás műfaját oly markánsan meghatározó dialógust, vagyis a szereplők leírására szolgáló beszédet és jellemrajzot is alkalmazza. Az *epithalamium*ok egyik gyakori elemét, a párbeszédet – egy ilyen állandó rész volt Venus és Cupido dialógusa, vitája – történetírói módon, egyfajta betétként, a fontosabb szereplők jellemzésére használja fel. Három nagyobb beszéd hangzik el művében. Az állandó háborúskodásban kimerült Szapolyai a béke biztosításának érdekében házassági tervéről beszél a magyar nemeseknek (5–13). A megfáradt uralkodó helyesnek látja, hogy házassági

⁸⁵ Verancsics, *Ioannis Hungariae regis nuptiae*, i. m., 27–29: *Nec vos Germanus, ut ante / asper in arma ciet, socias sed iungere vires, / communemque vocat detrudere finibus hostem.*

⁸⁶ Verancsics, i. m., 60–66: *Protinus ex omni numero, qui principis aulae / prima tenent, tres regna viri petiere Polona. / Illos agminibus comitum stipata iuventus / nobilis Hungariae volucres insidere docta / quadrupedes cursuque / breves convertere gyros / subsequitur. Rutilans ardescit purpura et albo / instratae incedunt acies fulvoque metallo.*

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”

szövetségre lépjen a Jagelló-házzal. A háborút szükségképpen a békének kell felváltania. Ezt a nászadalokra igen jellemző bukolikus képpel⁸⁷ fejezi ki beszédében János király:

*Sed neque perpetuum Boreas sibi vindicat annum,
et Zephiro quandoque vices Euroque relinquit.
Quod superest igitur, quod non labor abstulit aevi,
id sibi iam tandem suavis ferat omne voluptas,
nec sinat incassum fugientes currere soles.*⁸⁸

Éppen ezért felszólítja embereit, hogy menjenek követségbe Krakkóba Izabella kezét megkérni (21–55). Szavai a megfáradt és békére vágyó király képét festik az olvasó elé. A második, hosszabb beszédet a lengyel király, I. Zsigmond tartja (165–173). A szerető édesapa fájdalmas búcsúja ez, melyben boldogságot kíván lányának a magyar királlyal. Reményét fejezi ki, hogy lánya hamarosan unokákkal fogja megörvendeztetni családját. Az utolsó beszédben a magyar nemesség üdvözli Izabellát Budán (197–216). A nemesi büszkeség jegyében megemlékeznek az ország hajdani dicső királyairól és királynőiről, a szkíta rokonságról és azok fényes múltjáról. A költemény zárásaként a szarmata és szkíta nép vérségi szövetségébe vetett hitük fogalmazódik meg.

A latin irodalomban az *epithalamium* elveszítette lírai minőségét és fokozatosan egyfajta retorikai jellegű *panegyricusszá* alakult át.⁸⁹ Az alkalmi költészet alapvető lírai műfajai a dicsőítő ének (*panegyricus*), a nászvers (*epithalamium*), a gyászének (*epicedium*), sírfelirat (*epitáfium*), illetve a humanista irodalom egyik legnépszerűbb műfaja, az epigramma. A nászadal a reneszánsz és a barokk korban, római mintára, az újlatin és a nemzeti nyelvű költészetben is igen elterjedt műfajjá vált.⁹⁰ A kora újkorban erőteljesen gyarapszik a patrónus-patronált viszonyból születő alkalmi nászadalok száma.⁹¹ A magasztaló elemek az *epithalamium* műfajának nélkülözhetetlen részét jelentették a korai 16. század Közép-Európájában.⁹² Verancsics Mihály és a többi lengyel humanista költeménye ehhez a tendenciához kapcsolódott. A királyi udvarhoz fűződő kapcsolat azonban erősebben érződik Verancsics Mihály alkotásán. Bár humanista volt ő is, de elsősorban a magyar király híve és a Magyar Királyság alázatos és szolgálatkész alattvalója. Művének epikus vonása, azaz a cselekményábrázolás jobban megfelelt mondanivalójának kifejezésére. 1539-es költeménye műfaji szempontból mindezek miatt is a nászadal, a *panegyricus* és a történetírás határán mozog.

IRODALOMJEGYZÉK

ACSÁDY 1894 = ACSÁDY I.: *Verancsics Antal és Szerémi György*. ItK 4 (1894) 1–59.

⁸⁷ Vö. WILSON (1948: 35–58).

⁸⁸ Verancsics, *i. m.*, 32–36.

⁸⁹ WILSON (1948: 35), WHEELER (1930: 210).

⁹⁰ WILSON (1948: 35–57), GRANT (1957: 71–100), D'ELIA (2002: 379–433).

⁹¹ Vö. DEVENY (1988: 21–37).

⁹² GLOMSKI (2007: 178).

BETHLEN 2002 = BETHLEN F.: *Erdély története*. II. kötet. ford. Bodor András, jegyz., mutatók. Kruppa Tamás. Budapest 2002.

D'ELIA 2002 = A. F. D'ELIA: *Marriage, Sexual Pleasure, and Learned Brides in the Wedding Orations of Fifteenth-Century Italy*. *Renaissance Quarterly* 55 (2002) 379–433.

D'ELIA 2004 = A. F. D'ELIA: *The Renaissance of Marriage in Fifteenth-Century Italy*. Cambridge (Massachusetts) 2004.

DEVENY 1988 = T. DEVENY: *Poets and Patrons: Literary Adulation in the Epithalamium of the Spanish Golden Age*. *South Atlantic Review* 53 (1988) 21–37.

DÜBNER 1849 = F. DÜBNER (ed.): *Himerii sophistae declamationes*. Paris 1849.

ERASMUS 1972 = R. ERASMUS: *Opera omnia Desiderii Erasmi Roterodami*. Ordinis primi, Tomus tertius. Amsterdam 1972.

ESTREICHER 1908 = K. ESTREICHER: [Bibliografia Polska] *Polnische Bibliographie*. Tom. 12, Tom. 22. Krakau 1891–1908.

FEDELI 1983 = P. FEDELI: *Catullus' Carmen 61*. Amsterdam 1983.

GAISSER 1993 = J. H. GAISSER: *Catullus and His Renaissance Readers*. Oxford 1993.

GLOMSKI 2007 = J. GLOMSKI: *Patronage and Humanist Literature in the Age of the Jagiellons: Court and Career in the Writings of Rudolf Agricola Junior, Valentin Eck, and Leonard Cox*. Toronto–Buffalo–London 2007.

GÓRNICKI [1950] = Ł. GÓRNICKI: *Dzieje w Koronie Polskiej*. H. Barycz (wyd.). Wrocław [1950].

GRANT 1957 = W. L. GRANT: *New Forms of Neo-Latin Pastoral*. *Studies in the Renaissance* 4 (1957) 71–100.

GYULAI 2004 = GYULAI É.: *Carmina in arma Zapolyana. Címerversek Szapolyai Borbála lengyel királyné (1512) és Szapolyai János Zsigmond választott király (1567) címeréről*. In: Csukovits E. (szerk.): *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica*. Miskolc 2004, 61–81.

HORSTMANN 2004 = S. HORSTMANN: *Das Epithalamium in der Lateinischen Literature der Spätantike*. München–Leipzig 2004.

ISTVÁNNFY 2003 = ISTVÁNNFY M.: *Magyarok dolgairól írt historiája*. ford. Tállyai Pál, sajtó alá rendezi Benits Péter. Budapest 2003.

KÁROLYI 1879 = KÁROLYI Á.: *Adalék a nagyváradi béke s az 1536–1538. évek történetéhez*. Budapest 1879.

KASZA 2011 = KASZA P.: *Egy catullusi szöveghely utóéletéhez*. In: Czerovszki M. – Nagyillés J. (szerk.): *Corollarium: tanulmányok a 65 éves Tar Ibolya tiszteletére*. Szeged 2010, 120–123.

LANCKOROŃSKA 1962–1982 = C. LANCKOROŃSKA (ed.): *Elementa ad fontium editiones*. Romae 1962–1982.

OBORNI 2008 = OBORNI T.: *Principissa. Fejedelmi feleségek Erdélyben*. *Rubicon* 4 (2008) 70–79.

Az 1539-es krakkói „nászdalverseny”

PALOTÁS 2013 = PALOTÁS Gy.: *Verancsics Mihály (1513/1514–1571) Szapolyai János és Jagelló Izabella 1539-es esküvőjére írt nászdala*. Lymbus – Magyaraságtudományi Forrásközlemények (2013) (a kézirat megjelenés alatt)

PETNEKI 2003 = PETNEKI N.: *Brodarics István alakja a lengyel forráskiadványokban*. ItK 110 (2006) 191–198.

ROBBINS 1998 = E. A. ROBBINS: *Hymenaios*. In: H. Cancik – H. Schneider (ed.): *Der Neue Pauly* 5. Stuttgart–Weimar 1998, 784–787.

ROBERTS 1989 = M. ROBERTS: *The Use of Myth in Latin Epithalamia from Statius to Venantius Fortunatus*. TAPhA 119 (1989) 321–348.

SINKOVICS 1985 = SINKOVICS I.: *Útkeresés Mohács után. Az ország három részre szakadása*. In: Pach Zsigmond (szerk.): *Magyarország története 1526–1686*. Budapest 1985, 212–213.

SZONTAGH 2001 = SZONTAGH P.: *Fejedelemsasszonyok – asszonyfejedelmek. Izabella Kazimira, Mária Krisztierna és Brandenburgi Katalin uralkodása az erdélyi fejedelemségben*. Confessio 25 (2001) 106–112.

VERESS 1901 = VERESS E.: *Izabella királyné (1519–1559)*. Budapest 1901.

WHEELER 1930 = A. L. WHEELER: *Tradition in the Epithalamium*. AJPh 51 (1930) 205–223.

WILSON 1948 = E. F. WILSON: *Pastoral and Epithalamion in Latin Literature*. Speculum 23 (1948) 35–57.

The Cracovian competition of wedding songs in 1539

The childless János Szapolyai (1487–1540) designated Ferdinand I (1503–1564) to be his successor after his death, as a result of the Peace of Várad on 24 February 1538. However, he married princess Isabella Jagiellon of Poland (1519–1559) on 2 March 1539, and finally they had a son, János Zsigmond. Many wedding songs (*epithalamion*) were written to this event. For example, the work of Stanisław Glandinus Aichler, Stanisław Gąsiorek (Kleryka), Sebastian Marszewski and Waclaw Szamotulski etc. Mihály Verancsics (1514?–1571) has also written a wedding song on the occasion of the wedding, which has two versions presented to us. The printed version – entitled *Epithalamion Serenissimi Ioannis Hungariae regis et Isabellae reginae per Michaellem Wrantium Dalmatam M D XXXIX* – is located in the Czartoryski Museum and Library (BCzart) in Kraków. The manuscript – entitled *Ioannis Hungariae regis nuptiae* – can be found in the National Széchényi Library (OSZK) in Budapest.